

аналізу злочинів, дає змогу виявити географічні особливості місцевості, які впливають на рівень, структуру, характер, що дає можливість вчасно прийняти управлінські рішення щодо розробки й реалізації ефективних заходів із запобігання та протидії кримінальним правопорушенням.

Список використаних джерел

1. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. Візуалізація у процесуальній діяльності в кримінальному провадженні Антон Столітній, 2016 р. 240 с.

2. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Інтернет-картографування кримінологічної інформації: стан та перспективи розвитку Бугера О.І., 2019 р.

Павлова Наталя Валеріївна,
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ УЯВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА

Слідча діяльність щодо розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства, вимагає від службової особи безпосереднього володіння певним обсягом цивільно-правових, кримінально-правових, кримінально-процесуальних, а також криміналістичних знань, щоб при розслідуванні кожного кримінального провадження вміти робити вірний виважений висновок про обставини вчинення шахрайства, причини та умови, за яких воно відбулося, правильно зорієнтуватися у мотивації злочинця, з'ясувати питання про віктимність потерпілого та наявність провокуючих дій з його боку тощо. Для виконання цих завдань слідчому треба використовувати оцінні критерії стосовно інформації, яка надходить у зв'язку з розслідуванням та формує слідчу ситуацію. А ще слідчий повинен володіти асоціативним мисленням та вміти моделювати подію в тому вигляді, як вона могла відбуватися.

Ретроспективний характер пізнання події злочину змушує звертатися до тих фактичних даних, які виникають у результаті вчинення кримінального правопорушення і несуть інформацію про окремі обставини, що передували чи супроводжували кримінальне правопорушення. Вже з моменту отримання перших емпіричних даних про кримінальне правопорушення (повідомлень, свідчень очевидців, виявлених слідів) з'являються підстави для пояснення того, що сталося [1, с. 145–146].

Результати опитування працівників, які розслідували кримінальні правопорушення, вчинені шляхом шахрайства, показали, що саме уявне моделювання є найбільш поширене в практиці розслідування і складає 96 %.

Уявну модель Н. Д. Квасневська рекомендує взагалі розглядати як продукт інтелектуального системного абстрагування. Ця модель призначена для сприйняття у вирішенні за певними правилами завдань, що стоять перед слідчим (зокрема, за правилами, відбитими у криміналістичному алгоритмі або програмі розслідування), через відображення в його свідомості та подальше уможливлення перетворення об'єктивних умов розслідування. Всі елементи уявної моделі приходять до руху з моменту запуску сценарію і видають набір можливих альтернативних дій. Вибір найбільш оптимальних з них залишається з слідчим. Подібно матеріальній моделі, вона є системою, але тільки із уявних елементів [2, с. 247].

У зв'язку із тим, що слідчий здебільшого звертається до фактів та подій минулого, він здійснює припущення про факт події злочину, спосіб вчинення кримінального правопорушення, особу злочинця тощо. У цьому процесі задіється така формально-логічна категорія як гіпотеза (криміналістична версія). Водночас, такий метод пізнання як індукція дозволяє встановити обґрунтованість висунутого припущення чи гіпотези і перейти від одиничних суджень (знань) до загальних. На противагу індукції, при дедукції відбувається сходження від загального до одиничного (вивчення загальної картини кримінального правопорушення надає можливість поступово перейти до вивчення окремих її елементів).

Вирішення слідчо-оперативних задач, спрямованих на усунення дефіциту інформації в слідчій та оперативно-розшуковій діяльності можливо через криміналістично-психологічний аналіз злочину. Завдяки цьому можна змоделювати подію кримінального правопорушення та встановити його окремі обставини. Наприклад, вивчення виявлених на місці події слідів та інших речових доказів дозволяє отримати відомості про злочинця та реконструювати його особливості. Так, за окремими слідами ніг та елементами «доріжки слідів ніг», які відобразилися на місці події, можна визначити приблизний зріст злочинця, розмір ноги, особливості його ходи. Особливого значення відіграють сліди папілярних візерунків, що дозволяють встановити певні дефекти руки (відсутність пальців, їх скривлення, потовщення суглобів, зрощення пальців, наявність шрамів і інших ушкоджень поверхні кисти). Велике значення мають сліди різних пошкоджень та захворювань поверхні долоні і пальців рук, які залишають на шкірі рубці. Іноді в слідах рук є відбитки різних предметів, наприклад, каблучок, бинтів тощо, які в окремих випадках можуть бути додатковою прикметою для організації розшуку злочинця. Потрібно заздалегідь визначити, на якому пальці якої руки міститься предмет, що це власне таке, яка його форма, структура і розміри.

Разом з тим, уявний образ про людину не буде повним без ознак, що характеризують функціональні особливості – мова, хода, жестикуляція, навички, вміння тощо. Однак, слід зауважити, що при шахрайстві більшість таких ознак може відображатися лише в уявних образах осіб, які спостерігали подію злочину і такі ознаки, як жестикуляція, міміка, артикуляція в матеріальній обстановці події злочину не відображаються.

Не останню роль у становленні інформації про злочинця відіграють предмети, залишені ним на місці події. Так, одяг та його частини, взуття, окуляри, шляпи, та інші аксесуари можуть свідчити про соціальний стан, рівень матеріального забезпечення особи, його демографічну приналежність, стиль. Деякі залишені предмети можуть свідчити про рід занять, захоплення, професію. Рукописні тексти, залишені на місці події можуть визначити інтелектуальний рівень особи, яка його виконала, рівень її грамотності, емоційний стан тощо. Нерідко сліди можуть свідчити про навички та вміння особи (наприклад професійне розбирання та збирання меблів, сантехники, відкриття складного механізму замку, сейфу, проникнення до об'єкту способом, який має специфіку, зав'язування вузлів, які властиві для певних професій тощо).

У ході вивчення обстановки вчинення кримінального правопорушення та моделювання його події, набуває важливого значення реконструкція психологічного образу злочинця (складання психологічного портрету (профілю)). Хоча психологічні портрети не є доказами в кримінальних провадженнях, їх можна застосовувати при пошуку доказів, а також при здійсненні оперативних і слідчих (розшукових) дій щодо встановлення винних. Доцільно таких осіб запрошувати як спеціалістів до огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій.

Загалом, процес сприйняття обстановки події кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства, співвідноситься з процесами уявного моделювання за таким алгоритмом:

- візуальне сприйняття картини кримінального правопорушення в цілому;
- виявлення всіх матеріальних та ідеальних слідів, які безпосередньо сприймаються;
- уявне відтворення (реконструкція) слідчим механізму утворення кожного сліду в окремоті;
- уявне відтворення (реконструкція) слідчим кожної дії злочинця окремо, його навичок;
- уявне відтворення картини вчиненого кримінального правопорушення в цілому;
- уявне відтворення даних про фізичні та психологічні особливості злочинця (на рівні реконструйованої злочинної діяльності). При цьому

слідчий намагається повторювати хід дій злочинця, з'ясувати мотив та мету через змістовне пояснення кожної із дій.

Список використаних джерел

1. Эксархопуло А. А. Криминалистическая систематика версий как основа поисково-познавательной деятельности. *Правовое государство*. 2016. № 1. С. 145–149.

2. Квасневська Н. Д. Співвідношення понять моделювання та алгоритму при розслідуванні злочину. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 2. 2015. С. 245–248.

Полухін Юрій Анатолійович,

заступник начальника Департаменту кримінального аналізу Національної поліції України;

Савченко Руслана Віталіївна,

начальник 2-го відділу (спеціальних перевірок) Департаменту кримінального аналізу Національної поліції України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕРЕВІРОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ)

У Департаменті кримінального аналізу напрямок роботи з централізованого опрацювання запитів щодо проведення спеціальних перевірок відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, впроваджено з 21 квітня 2021 року у зв'язку з організаційно-штатними змінами, що відбулися в Національній поліції.

На сьогодні відповідний відділ із штатною чисельністю 7 фахівців (із фактичною чисельністю 6 осіб) забезпечує обробку всіх запитів державних органів та органів місцевого самоврядування в єдиному інформаційному просторі на центральному рівні, що раніше покладалось на працівників центрального органу управління поліції та територіальних органів поліції.

Хочу підкреслити, що станом на квітень 2021 року загальна чисельність працівників, яких було задіяно за даним напрямком діяльності у межах всієї країни становила 133 особи. Оптимізація зазначеного напрямку роботи дозволила певною мірою не тільки зекономити значні матеріально-технічні ресурси, але й знизила можливі корупційні ризики та вивільнила «трудові» ресурси Національної поліції, задіяного у виконанні перевірок.